

TEA OBREHT

Unutrašnjost

Prevela
Dubravka Srećković Divković

■ Laguna ■

Naslov originala

Téa Obreht

INLAND

Copyright © 2019 by Téa Obreht

Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Mojoj majci Maji
i njenoj majci Zahidi*

Vreme se ne menja,
niti vremena.
Samo se menja ono što je u vremenu,
ono u šta ćeš poverovati i ono u šta nećeš.

DŽEJMS GALVIN, „Vera“

MISURI

KAD SU SINOĆ ONI MUŠKARCI DOJAHALI DOLE DO rečnog gaza, mislio sam da smo gotovi. Sigurno je čak i tebi jasno koliko su blizu prišli: njihov miris, zvon njihovih uzda, beonjače konjskih očiju. Dosledno sebi – iako si slep i još ti je u butini taj metak kom nema vađenja – krenuo si da ustaješ da bi ih dočekaao. Možda je trebalo da te pustim. Možda bi se time izbeglo ono što se desilo noćas, a devojka bi bila nepovređena. Ali otkud sam mogao da znam? Bio sam nesproman, bez vere u našu sudbinu, i na kraju mi je jedino preostalo da ih gledam kako prelaze i jašu uz plitko korito, udaljujući se od nas pod mesečinom. I zar nisam bio u pravu što sam čekaao – iz navike ako ništa drugo? Znao sam da u sebi još imaš moći za beg. Imaš je i sad; kao i ja, kao što sam je imao čitavog života – od doba davno pre nego što smo se združili, kad sam se prvi put osvestio, šestogodišnjak a već u bekstvu, ljuljan talasima, sa ocem kraj sebe na zidnom ležaju, a svud oko nas siktanje vode o trup broda. Tad je to bio beg moga oca ovamo, mada od čega je bežao, nikad nisam saznao. Bio je mršav, čini mi se. Mlad, možda.

Kovač, možda, ili neki drugi fizički radnik koji nikad nije ugrabio više odmora nego tog meseca njihanja kad se nije razlikovao dan od noći i čulo se samo škripanje kanapa i koturače negde nad nama u tami. Zvao me je *sine* i još nekim drugim imenom kojeg čitavog života s mukom pokušavam da se prisetim. Od našeg prelaska mora uglavnom pamtim žile morske pene i miris soli. I mrtvace, naravno, poredane u belim pokrovima jedne kraj drugih po krmi.

Smeštaj smo našli blizu luke. Soba nam je gledala na žice za veš koje su se ukrštale od prozora do prozora sve dok ne nestanu u pari perionice pod nama. Spavali smo na jednom dušekju i obrtali leđa ludaku na drugom kraju sobe, i pravili se da ne zalazi svakog dana još malo dublje u ludilo nego prethodnog. Stalno je neko vrištao po hodnicima. Neko zapleten između reči. Ja sam ležao na boku i držao se za rever očovog kaputa, i osećao kako mi vaške krstare kroz kosu.

Nikad nisam upoznao čoveka tako tvrdog na snu kao što je bio moj otac. To biva od rada na dokovima, pretpostavljam. Svaki dan ga je zaticao kako se napinje pod nekim sandukom ili grbom konopca u odnosu na koje je izgledao kao mrav. Posle bi me uhvatio za ruku i pustio reku tela što se iskrcavaju da nas odnesu od kejova, drumom, tamo gde su se uspinjale čelične skele. Za njega su one bile čudo, onako radoznalog za sva zbivanja ovoga sveta. Imao je dugo pamćenje, neprestanu zubobolju i trajnu mržnju prema Turcima, s tendencijom da mu se razbukti dok pije čaj sa istomišljenicima. Ali čudna se stvar događala kad god neki Srbin ili Mađar krene o gvozdenoj pesnici Stambola: moj otac, tako nepomerljiv u svom neprijateljstvu, postao bi iznenadno plačan. *E pa, efendija*, rekao bi. *Je li ti sad bolje?*

Bolje ti je ovde? Ali-paša Rizvanbegović bio je tiranin – ali ni izbliza najgori! Makar nam je zemlja bila divna. Makar su nam kuće bile naše. Tad bi usledile setne reminiscencije na selo njegovog detinjstva: raštrkan skup kamenih kuća koje deli reka tako zelena da nije imao nijednu reč za nju na svom novom jeziku i morao je da to kaže na starom, zarobivši je tako zanavek kao neku tajnu između nas dvojice. Šta bih dao da se setim te reči! Ne mogu da pojmem zašto je napustio takvo naselje zarad ove smrdljive luke, za koju se ispostavilo da je mesto gde molitva s dlanovima okrenutim naviše i ime kao što je Hadžiosman Đurić toliko često navode ljude da ga pogrešno smatraju Turčinom da se i jednoga i drugoga odrekao. Mislim da je neko vreme nazivao sebe Hodžman Druri – ali sahranjen je kao „Hodž Luri“ zahvaljujući najboljem pokušaju naše gazdarice da rastumači zgusnute samoglasnike njegovog imena kad su došla mrtvačka kola da mu odnesu telo.

Dušek nam je, pamtim, bio flekav. Stajao sam na stepenicama i posmatrao kočijaša kako utovara mog oca u svoja kola. Kad su se odvezli, gazdarica mi je položila šaku na glavu i pustila me da stojim tu. Večernji pljusak bio je jenjao, pa se ulica crvenela od zalaska sunca. Konji su izgledali kao da plamte. Posle toga mi otac nikad više nije došao, u vodama ne, čak ni u snovima.

Ta gazdarica se molila danonoćno pred jednim krstom na zidu. Njena samilost mi je pružala tvrd hleb i još tvrdi dušek. Zauzvrat, prešao sam na molitve sastavljenih dlanova i pomagao joj da održava sobe. Trčao uz stepenice i niz stepenice s kofama punim sapunice, lovio pacove, uglavljivao se u dimnjake. Muškarci koji su piljeći sedeli po senkama

ponekad bi nasrnuli na mene. Bio sam koža i kost, ali dovoljno nezaplašen pijancima sa stepeništa da ih šutnem dok spavaju, pa su naučili da me ne diraju. Još jedno leto, još jedna bolestina, još jedan dolazak kočijaša i njegovih crnih konja. I još jedan, i još jedan. Na stubu ispred naše kuće pojavila se neka zbrka slova. *Umeš li ovo da pročitaš?*, upitala me je gazdarica. *Piše „kuća zaraze“ – da li znaš šta „kuća zaraze“ znači?* Ispostavilo se da znači prazne sobe, prazan novčanik, prazne trbuhe za oboje. Kada je kočijaš došao sledeći put, otpremila me je s njim. Samo je stajala i zurila u novčić koji joj je spustio u šaku.

Noćivao sam u kočijaševoj staji godinu dana. Bio je to najčistiji čovek kog sam upoznao. Nije mogao da zaspi dok mu kuća nije cakum-pakum, a papuče jedna kraj druge ispod kreveta. Jedina neurednost kod njega bio je gornji zub koji mu je izrastao kao kljova i davao mu izgled nekog profinjenog pacova. Zajedno smo zalazili u brloge i buvare Blikerove ulice da skupljamo mrtvace: stanare što su izdah-nuli u snu ili su im pak cimeri prerezali grlo. Ponekad su još bili u svojoj postelji, s navučenim čaršavom kad stignemo. Ali jednako često zaticali smo ih spakovane u kovčege ili nabijene ispod podnih dasaka. One s novcem i rodbinom nosili smo pogrebniku. Bezimene smo vozili u bolnice u gornjem delu grada i isporučivali ih na stražnja vrata kako bi mogli da budu položeni na sto pred posmrtnu stražu zloslutno nadnesenih mladića. Vađena su im creva. Kosti su im kuvane dok ne pobele.

Kad trgovina otanji, morali smo da ih vadimo iz crkvenih porti. Dva dolara čuvaru kapije da pogleda na drugu stranu dok mi prošetamo između krstača u potrazi za sveže preko-panim humkama. Kočijaš bi započeo tunnel tamo gde nagađa da je glava, pa bih se ja onda uglavio naniže, ramenima i

rukama, do same dubine hladne zemlje, i krenuo da ćuškam ispred sebe svojim gvožđem dok ne probijem daske kovčega. Potom bih pipao prstima dok ne pronađem kosu ili zube, te nabacio omču preko glave. Bili smo potrebni obojica da ih izvučemo.

„Opet je lakše nego iskopavati ih“, tako je rezonovao kočijaš.

Ponekad bi se humka urušila, a ponekad bi leš zapeo, pa bismo morali da ga ostavimo tako poluiskopanog; ponekad su to bile žene, ponekad i deca, a grobljansku zemlju nije bilo moguće izvući iz moje odeće, koliko god vreo bio lonac perionice.

Jednom smo našli dvoje u istom kovčegu, okrenute licem u lice, kao da su zajedno utonuli u san. Jednom sam zavukao ruku i osetio samo utanjanje zemlje i vlažni pliš jastuka. „Neko nas je ovde pretekao“, rekao sam. „Prazno je.“

Jednom sam probio daske i prešao prstima po oštroj kosi i koži, i taman dok sam namicao konopac preko grebena vilične kosti, prsti su me negde u mraku zgrabili za zglob šake. Bili su to suvi prsti, tvrdih vrhova. Trznuo sam se i zemlja je poletela u moje grlo i u mene. Uporno sam se batrgao, ali prsti su me držali i dalje, sve dok nisam pomislio da ću nestati dole u toj rupi. „Molim vas, ne mogu ovo više“, jecao sam posle – ali moći ću, kako se ispostavilo, slomljenog ručnog zgloba i ušinutog ramena pride.

Jednom se jedan krupan tip zaglavio pri polovini izlaska iz svog kovčega. Sedeo sam na zemlji s njegovom bledom rukom na kolenima dok mi kočijaš nije pružio testeru. Nosio sam tu ruku sve gore do grada, umotan u njen rođeni kudeljni rukav, na ramenu kao šunku. Nekoliko večeri potom, ugledao sam isti taj otcepljeni rukav na jednom jednorukom divu koji je stajao nepomičan usred svetine

na ribljoj pijaci. Bio je bled i okrugao i stajao je stidljivo mi se osmehujući, kao da smo stari drugovi. Krenuo je da se primiče, grleći taj prazni rukav, sve dok se nije našao kraj mene. Ovo što ću reći delovaće čudno, ali oko mene se proširilo neko tanko golicanje i znao sam da me je obgrlio oko pleća svojom utvarnom rukom. Tad mi se prvi put javio taj čudni osećaj po rubovima bića – ta potreba. Ispustio je žalostiv uzdah. Kao da smo sve vreme razgovarali. „Bože“, rekao je. „Bože, užasno sam gladan. Voleo bih jednu lepu pitu s bakalarom. A ti, mali šefe?“

„Jebi se“, kazao sam ja i pobegao.

Jesam na kraju prestao da se osvrćem ka njemu – ali taj osećaj, taj čudni osećaj potrebe na ugovovima, on je ostao. Danima potom budiće me čupajuća glad i ležaću u mraku dok mi srce bije u ušima i na usta udara voda. Kao da me je nešto u meni iskopavalo. Obična sledovanja to nisu mogla da zasite. Kočijaš je za vreme jela sedeo i brojao mi zalogaje. „Dosta je to, dođavola“, rekao bi. Ali nije bilo dovoljno – bilo je tek pola dovoljnog to za šta me je grdio. Nije bio prisutan da me posmatra kako grabim za jabukama ispalim iz kolica s voćem ili kako čekam da bakalin okrene leđa pa da ukradem zemičke. Nije bio prisutan ni kad je prodavačica peciva naišla ulicom sa onom korpom preko ruke, tako ogromnom da se od nje naginjala na jednu stranu, vičući: *pita s ribom, pita s ribom*. Kad god ju je neko zaustavio, odsečno bi zavrnila karirani salvet da razotkrije planinu čvorova od testa. *Pita s ribom?*, upitala me je, kao da zna za tu potrebu koja u meni uskisava. Proždrao sam čitavih pet pita, čučeci u jednoj uličici gde su se pralje dovikivale nada mnom, a dok sam jeo, potreba je rasla i rasla u meni sve dok se nije prelila napolje, i skroz nestala.

Ponovo ću je osetiti tek godinama pošto su nas uhvatili. Posle prisilnog rada, nakon što je sudija izrekao kaznu i

poslao kočijaša uzvodno, a mene na istovarnu stanicu sa još šest-sedam dečaka, na zapad, s papirima u ruci na kojima je pisalo samo: LURI.

Proveli smo nedelju dana u vozu, prolazeći kraj farmi, žutih livada i daščara koje su se dimile po sivim brežuljcima, sve do tamo gde Misuri postaje plitak i blatan. Grad je bio dugačka traka stočnih dvorišta i kuća. Okolne padine bile su narogušene od panjeva. Put su drljala kola natovarena masivnim granama.

Odveli su nas u zgradu opštine koja je mirisala na goveda i piljevinu, i postavili nas na jednu binu od cepanih daščica. Jednog po jednog, pozivali su druge dečake niz stepenice i u mrak. Starac koji je digao ruku za mene zvao se Sorel. Imao je zapuštene uši i ćopao je, i držao trgovinu koja se dičila nekvarljivom robom i viskijem. U njegovim sobama na spratu uvek je vladala najezda ljudi, a sve do jedne bile su to duše na putu ka zapadu. Ostali njegovi zaposlenici bila su dva brata: Hob i Donovan Majkl Mati. Hob je bio još klinac, od četiri, možda pet godina, s takvom naravi da bi i odraslog nagnao da zadrhti. Imao je i lake prste – umeo je da makne sve od svakoga i bio je u tome prilično i drzak. Sorel se nije usuđivao da ga udari jer se bojava Donovana, nekih dvanaest godina starijeg, već muškarca, krakatog i riđeg poput lisice. Ponositog uzgajivača mlade bradice zbog koje smo ga Hob i ja nemilosrdno bockali. Nedeljom po podne šmugnuo bi da razbija pesnice o noseve golorukih izazivača iz svakog kutka države. Bez obzira na oštećenja sopstvenog lica, bio bi sledećeg jutra tu: kuvao kafu i kruto se osmehivao. Kad me je starac izlupao zbog pogrešno izbrojanog novčića, upravo se Donovan odrekao svog mesa da bi mi rashladio

upropašćeno oko; Donovan me je krpio kad tuče za novac pođu po zlu; Donovan je govorio: „Nikad ne daj nikom da te takne, Luri, šta god bilo da bilo.“

Dve godine smo zajedno stanovali u jednoj sobi u potkrovlju. Ribali smo podove i vodili banku kad se igra faraon. Teglili smo terete i kuvali čaj da zamutimo Sorelovu vodu u viski. Smejali smo se u sive zime, tragali za stanarima koji su pošli u klozet i zabasali u sneg. Ako bi jedan od nas zaradio temperaturu, i druga dvojica su stupala za njim u bolest i izlazila iz nje kao da idemo uz stepenice i niz stepenice. U leto '53. Donovan i ja smo se popeli iz tifusa, ali ne i Hob. Matori Sorel je imao za toliko obraza da mu plati kovčeg, pa nismo morali sami da ga pravimo.

Hob se vratio tek nekoliko meseci potom. Došao je bešumno i bez najave. Činilo se da je u smrti ostao bez glasa, ali ne i bez svrbeža u prstima koji ga je gonio na džeparjenje. Obrnuo bih se izranjajući iz budnih snova i zaticao njegovu ručicu već na mom ramenu, a na jastuku neku dranguliju: iglu, naprstak, mali dogled. Kad me je zaposela njegova potreba, vukla me je sličnim predmetima. Stajao bih za tezgom dok neka putnica namešta naočari da bi bolje izučila našu robu, a mene bi zasvrbeli prsti. Donovan se tad već boksovao u kandžama neprestanog i zaslepljujućeg besa. Kako da mu nabacim da njegov mlađi brat sleće na podnožje mog dušeka u tami, nisam uspevao da smislim. Isto tako mi je izmicalo i svako razložno objašnjenje za to što se pod mojim krevetom gomila plen od prstenja, naočara, naprstaka i metaka. „Ukrao sam ih“, slagao sam kad je Donovan našao kutiju. „Za Hoba.“ Udario me je, a onda mi držao glavu dok nije prestalo da mi zvoni u ušima. Odneli smo kutiju na Hobov grob i iskopali plitku rupu da saspemo sve ukradeno u nju – što je Hoba razjarilo, te mi njegova

potreba dugim noćima nije dala da spavam. To mi je tek pomalo smetalo. Nadao sam se da je Hobova smrt, ukoliko je mene preobrazila u njegovog starijeg brata, možda takođe preobrazila Donovanu u starijeg brata meni.

Započeo sam drugu kutiju. Potreba kao da nikako nije odlazila. Ponekad bih joj se predao i digao kakav sat ili knjigu, što je Hoba ispunjavalo beskrajnom razdraganošću. Kasnije ću se zapitati nije li njegova potreba ušla u Donovanu isto onako kao u mene. Nije li nas ona obojicu okurazila da se okrenemo pljački. Spočetka su naša nevaljalstva bila poduhvati iz dosade, banditstva samo imenom. Drumska presretanja namernika koje put nanese čistinom gde smo delili svoj ponoćni viski. Imali smo jedan jedini revolver na nas dvojicu, ali naša lovina to nije znala. Izašao bih za Donovanom iz žbunja i stao iza njega dok upire cev u debele kaišare i blebetave pijance, a s vremena na vreme i ponekog klerika koji pokušava da nas okrene Bogu. Vrlo brzo smo ispod poda barake imali lep plen: satove, novčanike pune metalnog novca, hartije koje su nekome verovatno nešto značile. Hob je malo olabavio sa sedenjem na kraju mog kreveta i uposlio se prosejavanjem tog smeća. Takav saživot je već bio u redu.

Baš nekako u to vreme, Donovan je malčice prejako dokazao jednog protivnika po čelu. Kad je klinac ustao, zaplitao je jezikom kao mutav, a oči nisu uspevale da mu se usredsrede na jednu tačku. Došao je šerif, krenuo da se raspituje o časnosti tuče i da li Donovan nečim otežava rukavice. Na Donovanovu tvrdnju da uopšte i ne koristi rukavice usledio je odgovor u vidu udarca nogom u rebra i pitanja šta bismo mu mogli ponuditi da bi progledao kroz prste. Ja sam žrtvovalao srebrni sat iz svog plena, ali posle nekoliko dana došao je ponovo šerif i upitao: „Kako to da je na poledini mog novog

časovnika urezano 'Robert Dženkins'? Zar to nije onaj čovek što je kol'ko prošle nedelje opljačkan na Landing roudu?"

Ovog puta Donovan mu je razbio vilicu.

Bili smo u begu čitavog leta pre nego što su naše slike kre-nule da se pojavljuju na poternicama. U Bretonu, u Volisu, u logorima po močvarnim rukavcima, škiljili smo u uglje-nom izrađena dela na kojima su stajala naša imena i smejali se nedostatku sličnosti. „Možemo mirne duše da uđemo i otvoreno u sve ovo“, rekao je Donovan. I tako je, kad smo sledeći put zaustavili jedna poštanska kola, obznanio da smo mi Matijeva banda. „Sad mi to ponovi“, kazao je postiljonu, koji je pak to promumlao oko cevi pištolja u ustima.

Sledeći plakat je ponudio dvostruko veću nagradu.

Krili smo se na tavanu ambara neke pralje koja je bila napola zaljubljena u Donovanu i nazivala nas pred drugi-ma gospodom sve dok susedi nisu ublažili stav prema ideji da boravimo u njihovoj blizini. To nam je donelo pozive na nekoliko večera. Smucali smo se, gologlavi i pometeni, kroz kuhinje neznanaca. Držali se za ruke oko stola sa rado-znalo osmehnutim beločipkastim kćerima i mrmljali reči zahvalnosti Bogu na njegovim darovima i milostima. Nekim čudom, niko nas nije potkazao. „Ko bi pomislio“, govorili su svi, „da će Okrug Pejton doživeti tu sreću da krije dva momka voljna da pokažu federalcima šta Arkanzas misli o severnjačkom zakonu!“

Posle toga smo udružili snage s daljom rodbinom porodice Mati, Ejverijem i Mejdersom Benetom: tupim, bleskastim momcima iz Tenesija. Imali su više mišića nego pameti, ali Donovan je rezonovao da dva Matija i ne čine baš bandu. Učetvoro smo mogli da sredimo železničku stanicu. Mogli smo da sredimo čak i karavan – a to smo i uradili, sjurivši se među kola po mraku, pa su se oko nas poput sveća palili vrisci.

Dok smo sređivali stanicu u Fordamu jedne noći, izvrđali smo metak koji je nasumično ispalio iz pištolja neki previše hrabar klinac iz Njujorka. Njegov drugi pokušaj okrznuo je Donovanu rame. Sledeće sam samo znao da držim klinca za kosu, napola izvučenog iz kočije, a ostali me nisu čak ni sprečavali. Novine na dva okruga od nas nazvala su to „divljaštvom“. Mora da i jeste bilo, premda se gotovo ničeg ne sećam sem da sam posle brisao čizme i pitao se kad sam to krenuo da ga šutiram.

Na sledećem plakatu je pisalo:

Traži se Matijeva banda

Javiti se maršalu Džonu Bergeru, Okrug Pejton

„E pa u đavola“, rekao je Donovan, ne oskudevajući u ponosu. „Sad nas zbog tebe jure i maršali. Ovo vredi slavlja.“

Srce mi je bilo skroz zlovoljno, ali jesmo proslavili. Kraj vatre upaljene u našu čast, oči su mi se susrele sa očima tamnokose devojke čije mi ime sad izmiče – ako sam ga ikada i znao.

Ona je moje, međutim, znala. Ispravila se u sed, istrđavši mi se iz ruku, kad ga je posle čula u ambaru. „Ti si taj Turčin što jaše s Donovanom Matijem.“

„Nisam ja nikakav Turčin.“

„Narod priča da onaj dečak iz Njujorka kog si prebio možda neće preživeti.“

„Dečak?“, rekao sam. „Bio je čovek. Imao je odelo.“

To što mi je Donovan bio brat, što mi je spasavao život takoreći svakodnevno još otkako mi je zabacio šešir unatrag da bi proučio moje bedno truplo koje je ušlo na njegova vrata, njoj kao da nije značilo nikakvu razliku. Sišla je sa tavana,

a ja sam ostao da provedem pola noći u naponu straha, sâm i željan Hoba bezmalo više nego što sam mogao da podnesem.

Kasnije te iste nedelje Donovan nas je sve poveo u grad da gledamo hajku maršala Bergera kako useda na konje da bi pošla u poteru za nama. Maršal je, još tad, izgledao stariji nego što jeste, s čelom nalik sveže izoranoj njivi. Imao je ćosavu gornju usnu za tri nijanse svetliju od preostalog lica, a da žali što je obrijao brke videlo se po tome što je uporno zaklanjao usta šakom. Donovan, ja i braća Benet rasporedili smo se u pozadini okupljene svetine i tapšali smo govoru koji je održao o grehu jatakovanja odmetnicima.

„To nisu dobri momci“, glasila je srž njegovog govora. „To su razbojnici. Dozlaboga gadni. Činite zlo ako ih krijete. Upitajte se da li biste im pružali hleb i krov da je vaše dete nadrljalo kao taj mali iz Njujorka: sva rebra polomljena, jedno oko isterano, zubi sasuti niz grlo.“

Sećam se da sam se zapitao kakva će biti potreba klinca iz Njujorka ako kojim slučajem umre i pronade me. Da li će me sapeti u tuge zbog svega onog što nije doživeo da uradi? Ili me pritiskati dok se sam ne predam maršalu? Ili će osvetiti svoju smrt tako što će u smrt poslati mene?

Maršal Berger se zatim zapiljio u sva naša od sunca crvena lica. Najmanje pola okupljenih znalo nas je iz viđenja, ali tišinu je prekinuo Luis Rifls, mlinarov tupavi sin. „Sigurni ste da imate dobre slike Matijeve bande? Sigurni ste koliko su visoki, teški? Zar ne bi mogli da budu bilo ko? Zar ne bi mogli da budu upravo ovde među nama?“

Sve vreme se smeškao, Luis Rifls, i bio sve bezočniji sa svakim slogom dok se trgovom nije razleglo cerekanje, s kraja na kraj.

Maršal je stajao i gledao u sopstvenu senku na zemlji, pa umorno odgovorio: „Da, imamo dobre slike. Da,

pretpostavljam da bi mogli sad biti među nama.“ Kad se nasitio predstave, sišao je niz stepenice, uhvatio Luisa za uvo i povukao ga da klekne. „Dobro, dobro“, govorio je Luis, ali svi su jasno videli da je prekasno, uvo mu je bilo sve belji pupoljak uklešten među maršalovim prstima. Odjednom je krenuo da ciči i bacaka se, i tu pred našim očima otcepila mu se čitava resica u vidu jedne dugačke trake, a sa njom komadić riđe g zulufa. Maršal je stajao nad nesrećnim Luisom, koji je ležao na zemlji, oči u oči sa dronjcima svog uva, poprašenim kao da će na prženje. Berger kaza: „Svakog ko stane između mene i nekog od tih Matijevih životinja, udesiću ovako i još gore.“

Zdušno je pokušavao da nas uhvati, iz zasede u zasedu, čitavih godinu dana, kao da ne zna da čitava zemlja odbija da mu pruži pomoć zbog tog poraženog, bezuvog malog Riflsa. Krili su nas po svojim kokošarnicima i podrumima. Predstavljali nas kao rod i pomozbog. Kad god smo uspe- li još jednom da umaknemo, mislim da je to sigurno nad nama stražario Hob, odande gde li je već bio, kad mi nije peckao vrhove prstiju. Malčice čuda svakog dana, poslatog od našeg mlađeg brata, koji je samo hteo da nađemo sebi dom i skrasimo se.

Ali onda je konačno došlo veče kad je Donovanova narav najzad izbila punom snagom i kočija baterfildske poštanske službe koju smo zaustavili ispunila se kratkim gromom i plavim svetlom njegovog revolvera. U čitavoj toj pometnji provalio je jedan vrisak i pratio nas u povratku sve do grada.

Čudno je kako možeš da poigravaš pred izvesnom lini- jom, tamo-amo, godinama – ali kad je jednom prekoračiš, prešao si je skroz i zauvek. Čovek u Arkanzasu može s koje- čim da se izvuče, ali ne i ako prospe mirovnom sudiji mozak

svud po krilu njegove ćerčice. Taj konkretni pogrešni korak doneo nam je objavu zalepljenu za vrata ambara:

Traže se za ubistva

Džejmsa Pirsona iz Njujorka

i

uvaženog sudije Kolina Filipa iz Arkanzasa:

Donovan Majkl Mati, iz Misurija

i

njegov Mali Kosmati Levantinac

„Do mojega“, kazao je Donovan. „Klinac iz Njujorka ipak našao baš da umre!“

Mene je uhvatio strah kakav nije još od doba kad sam pljačkao grobove. „Šta su zapeli s time kako izgledam?“

„Zato što si neobično majmunče, pa te je najlakše opisati.“ To da mi kaže Mejders Benet, koji se rodio nalik na buljavu šargarepu. „Ja kažem da te predamo, Luri. Skenjaće nas očas posla dok te vučemo sa sobom.“

Donovan mu je kazao da to ne dolazi u obzir. Uveče mi je obrijao glavu da sam ostao ćelav kao šumska zvečarka. Izgledao sam kao jedan od onih ludaka koje jezuiti vazda vodaju naokolo.

„Ali makar ne ličiš ni na kakvog kosmatog Levantinca“, rekao je Donovan.

Ujahali smo u brdovit kraj. Podelili smo se da bismo zameli trag i nemirno smo spavali po jarkovima. Nad nama je škripalo i ječalo crno drveće. Ponekad bi dani prošli a da ne vidimo jedan drugoga. Ponekad bi Bergerovi prišli bliže, pa bi se šuma ispunila crvenim sutonom njihovih baklji.

Dakle, Mejders je zakačio tifus u nekoj kurvarnici u Grejbanku. Ispraznili smo džepove da bismo podmitili madam

da ga krije dok se ne oporavi, ali nije sačekala ni dva dana pre no što će ga predati maršalu. Mejdersona su obesili bez suđenja, dabome, na licu mesta, o neku gredu Grejbanka. O tome smo slušali u Druri Sijetiju od jednog novinara, koji je potom nastavio da pripoveda o Mejdersonovim poslednjim rečima – molitvi za naš zajednički cilj – i postojanom odbijanju da oda svoje saučesnike. „Ja sam lojalan ortak“, bila je suština. „A Matiji su moja krv. Ali s njima jaše, bog mi bio na pomoći, jedan gadni mali Turčin ubica koji je nedavno obrijao glavu da izmakne zakonu. Predstavlja se kao Luri i mada mu je ono kad je išutirao klinca iz Njujorka otprilike bilo trenutak kad se najviše približio pokazivanju nekakve vrednosti, definitivno nije Mati. Amin.“

Kad je Donovan to čuo, iz lica mu je nestao sav život. Naredio mi je da smesta stavim šešir. „Znaš, ne greši on ni upola što se tebe tiče.“

„Šta to hoćeš da kažeš?“, očajnički sam izgovorio. Računao sam da se sprema da mi kaže da nisam Mati.

„Tja, pa jesi gadni mali Turčin ubica. A i glava ti je obrijana.“

U zelenim brdima nad Teksarkanom, Berger nam se primakao. Imao je lovačke pse, a kad zagusti, i oštro oko, zahvaljujući kom me umalo nije izbacio iz sedla. Donovan mi je oprao rame blatom, koliko je uspeo da ga nakupi, i zašio me u mraku, ali svejedno me je uhvatila groznica. Položio me je u jedan jarak i pokrio me konjskim pokrovcom, pa me popločao kamenjem zagrejanim na ložištu. „Dođavola“, neprestano je ponavljao, sa onim svojim čudnim dalekim osmehom, „ali ne možeš da umreš kad nikad nisi video okean.“

Kako je čudno to reći. Da li smo upravo tamo sve vreme i išli? I da li bi to bila moja potreba – da vidim okean? Nisam umeo da odredim. I da li bih svoju potrebu usadio u Donovanu ako bih izdahnuo po noći? Uspeo sam da se održim

samo na toj jednoj misli gotovo do jutra. Ali ne sasvim. Jer kad sam došao k sebi, Donovana nije bilo. Isprva sam pomislio da to sigurno znači da sam prešao na onaj svet – i sećam se kako sam pomislio da ne osećam neku preteranu potrebu ni za jednom prokletom stvari, a svakako ne za okeanom, i zar nije to smešno?

Ali tad sam pronašao hleb i vodu koje mi je Donovan ostavio, te sam znao da je odjahao dalje. Zažalio sam što nisam prethodno bio u pravu: što nisam umro pre nego što me je ostavio. Tragovi u blatu kud je tiho odjahao, Hobov i moj brat. Ništa po čemu bih ga pamtio izuzev kore hleba, i te stare pljoske, i mog straha.

Pljosku sam prvi put napunio u Ajron Springsu i tamo sam ga potražio. Tražio sam ga i u Grinvudu. Ali bilo je to jalovo vrđanje oko njegovog istinskog izgleda; ovde sam ga opisivao onako, onde onako, da me neko ne bi prepoznao i skopčao šta nas povezuje. Spavao sam po uličicama. Jeo sam po crkvama, gde su mi parohijski sveštenici vijali dušu sa svom vatrom svojih ubeđenja, kao da znaju da nosam sa sobom tog lopovčića Hoba, zajedno sa sopstvenim gresima, pa bi možda mogli da nas obojicu ukebaju za Boga.

Sedeo sam u pansionu u Miza Ridžu kad je vukući noge ušao maršal Berger sa osmoricom i svalio se na stolicu, koja je škripnula kao da podaruje glas svim lično njegovim bolovima. Prepredeni matori vuk pogledao je u oči svakoj prisutnoj duši, a meni je gledao toliko dugo da sam znao da se pita otkud sam mu ja to toliko poznat. Odakle me zna? Sačekao sam dok se gomila ljudi u prostoru za igranku nije zgusnula, a onda šmugnuo na stražnja vrata i ujutru već putovao iznova na jug.

Težio sam da ostanem u pokretu dokle god mi lica na svim objavama ne budu nepoznata. Preda mnom je duž

obale jedan ribarski gradić za drugim ribarskim gradićem rasipao svoja bleđa svetla. Noćivao sam po skifovima*, bacikan morem i zapitan šta bi bilo gore: da bez vesala otplovim iza lukobrana ili da se probudim i ustanovim da nada mnogom stoji maršal Džon Berger. Rečni teretnjaci južno od Matagorde nudili su stabilniji smeštaj. Ali puncate zalihe brodskih spremišta mamile su Hoba. Njegova potreba je rasla i rasla. Žudeo je za kukama i zvonom, za mornarskim amajlijama. Sklapao mi je šaku oko novčića i predica za čizme. Njegova srdžba, kad god te drangulije razmenim za obrok, bila je grozničava. Uprkos svoj težini i zveketu džepova mog kaputa, smatrao je da smo švorc.

Tako sam terao dalje, na jug duž zalivâ. Taj sled nedelja, odrpanog naroda što ribari po plićacima i olujnih udara koji izlivaju reke crne kiše, možda bi se i nastavio da se nisam, u proleće godine po svoj prilici 1856, u svetlosti usplamtelog smiraja, popeo uz lestvice od kanapa jednog škriptavog broda pod punom opremom i sa pramcem nalik sabljarki, privezanog kraj doka u Indijanoli. Vetar je jačao i nad talasima se sužavao poslednji zeleni blesak. Još otad se pitam da li to pamtim toliko jasno zato što sam odnekud znao da će biti dostojno pamćenja, ili su pak minule godine dale mojim sećanjima sjaj Promisli.

Šta god da je slučaj, Hob je, videvši pustu palubu, zabacio udice u mene. Pretražio sam improvizovane zaklone i bisage ne bih li našao nešto što će ga učutkati. Nije hteo čudnu šoljicu za kafu koja mi je prva dopala ruke, niti srebrnu uzdu. Ne: on je hteo staklenu đinđuvu, plavu poput duboke vode, oslikanu vrtoglavicom sve manjih krugova, koju sam izvadio iz jednog malog ranca i prepoznao da je to nekada bilo nekakvo oko, nešto veoma slično *nazaru* koji je moj

* Rečnik manje poznatih pojmova nalazi se na kraju knjige. (Prim. prev.)

otac držao u džepu. Prepustio sam je Hobu. Protumarao sam palubom. Napunio pljosku vodom iz burića. U blizini krme bila je podignuta gruba šupa, pa sam, vodeći računa da me niko ne vidi, ušao bez poziva, s pomišlju da bih tu mogao da se sklonim do jutra.

A tamo, naravno – slep, zabasao u maglu smrada i daha, odjednom sumanuto prestravljen – šta ću drugo zateći nego tebe?

JUTRO

AMARGO

Teritorija Arizone, 1893.

TOBI SE TRČEĆI VRATIO SA POTOKA, PRAZNIH RUKU, da joj kaže da je našao još tragova – ovog puta dole kod potoka.

„Dobro“, rekla je Nora. „Pokaži mi.“

Zaustavila je konja i pošla za svojim najmlađim u klisuru. Staza se sužavala između visokih litica pa se širila među crnim imbrikacijama prastarog rečnog korita pre nego što će zavijugati u dužini od još četvrt milje kroz šumu pamukovaca pa dole do obale. Slabo je šta sad ostalo od tog potoka izuzev sjajnog septembarskog blata i straža ono malo daždvenjaka što su uspjeli da umaknu Tobiju.

Pokazao je tamo gde mu je ispala kofa. „Ono su tragovi.“

„Jesu“, kazala je Nora.

Laknulo joj je što vidi da mu kosa raste. Na tri sina za sedamnaest godina majčinstva, brijanje se potvrdilo kao jedina uspješna kampanja protiv vašiju, ali njeni efekti bili su neporecivo kazneni – Tobi je izgledao kao dezertar iz nekakve milicije malih besprizornika, osuđen da nosi to znamenje beščašća. Šta ako ga, ovog puta, istorija izneveri

pa ostane zauvek ćelav? I ovako je bio žalostan čovečuljak: premršav za sedmogodišnjaka, mek i zlatan, i sumnjom smotan u klupče. Na oca podložan divljanju duha.

To s tragovima pustilo je duboke korene, istisnulo sve njegove druge brige i donelo mu porugu od braće, od Roba i Dolana, koji nisu trpeli nekakvu dečju priču o duhovima sad kad su postali tako nesalomivo muškarci. Jedino rešenje koje su bili dovoljno milosrdni da razmotre – „Samo reč izgovori i ulovićemo je na mamac, Toubel!“ – temeljito se kosilo s njegovim naklonostima, jer Tobi ni slučajno nije gajio neku ogromnu želju da *vidi* zver; samo da mu veruju što se tiče njenog postojanja. Prošle nedelje su ga momci odveli do napuštenog imanja porodice Flores, mesta gde su se prvi put pojavili tragovi, da ga izleče od njegovih budalaština. (Na koji način, to Nora nije mogla da pogodi, premda je uspela da se uzdrži i ne upozori ih da paze na njegovo povređeno oko. To su bili njeni dečaci. Emetovi sinovi. Ako se zanemare nedavniji ispadi, bili su čestiti i budni, pažljivi prema drugima, u celini uzev, a prema Tobiju naročito.) Pa ipak, čekala je na tremu dok se nisu opet pojavili u crvenom ključanju sutona, dva konja što vuku duge senke. Dolan je glomazno poskakivao, Rob na neki jard ispred njega i sa svojih šesnaest godina tako izgladnelog izgleda da se zapitala kako uspeva da drži Tobija uspravno u sedlu pred sobom samo jednom rukom.

„I?“ , doviknula je. „Jesi li pokazao zube tom nečem što je tamo?“

Rob ga je spustio. „Ništa nije bilo tamo, samo nekoliko tetreba i jedan stari oklop od kornjače. I svi smo se saglasili da ništa od toga ne smera više da proganja Tobija.“

Sićušan osmeh razvukao je krajičak Tobijevih usta. Činilo se da je stvar rešena. Ali onda su usledili doručci, iz jutra za jutrom, na kojima se Tobi pojavljivao očiju crvenih od

neispavanosti. Brada mu je klizila iz šake. Dvorište su za njim šarala rđavo poduhvaćena jaja. Noću je – dok se Emet u kuhinji grbi nad svojim skicama teksta za list *Strážar*, a Rob i Dolan na spratu spavaju kao zaklani – Nora priljubljujivala uvo uz Tobijeva vrata i slušala nemirno hripanje njegovog tela pod pokrivačima.

Predvidljivo, Emet je ušao u trag izvoru sinovljevih muka i stigao do onog što su sad nazivali „prošlogodišnjom nesrećom“. Sve što je kod Tobija krenulo po zlu moglo se njom objasniti: pad sa konja prošlog marta, ni u čemu različit, po svemu što se videlo, od onih drugih desetak puta tokom godina na koje bi Tobi samo odmahnuo rukom – i toliko krajnje uobičajenog toka da se Nora nije pomučila čak ni da mu priđe kad je pao. „Sumnjam da bi mu to i pomoglo“, umiriće je kasnije doktor Almenara, proglasivši čudom to što Tobi nije na mestu ostao slep. Čekali su još otad da mu se vrati vid na levom oku i da se odmori od nekih drugih mučnih posledica te nezgode: glavobolja od kojih je bljuvao; munje što mu je sevala vidnim poljem; nesposobnosti da razabere javu od sna.

Počeo je da se plaši mraka i oblika koji su grmeli na njega iz električnog ponora pozleđenog sna. Da bude još gore, Norinu nežnost pogrešno je shvatao kao sažaljenje, što je ona smatrala nepravičnim – nije mogla da ne poželi, u onim čestim prilikama kad Tobi naleti na zid ili promaši dršku šoljice, da mu uhvati glavicu i zadrži je obema rukama. Da je bio premali da je preispituje, ili dovoljno veliki da razume, Tobi bi možda takve pažnje izdržao stegavši zube. Ali bio je taman tog uzrasta da mu budu nepodnošljive.

Srećom, međutim, nije mu padalo na pamet da preispita zašto ona čuči sad s njime kraj potoka i pravi silnu predstavu tobož ga pažljivo slušajući.

„Gledaj“, rekao je. „Vidiš?“

Gledala je. Obalu su kvarili dobro znani narušitelji: ukršteni tragovi tvora i bodljikavog praseta, glatko bočno vjugaње zmiје koja je prešla korito.

„Tamo“, kazao je Tobi. „Vidiš kako je uleglo na vrhu?“

Upirao je prstom ka udubljenju veličine tanjirića. Kad je povukao prstom kroz blato, samo je uspeo da mu podari izgled srca iz slikovnice.

„Još nešto?“

Pokazao je gde mu se čini da vidi još nekoliko tragova očešavanja koji su zadrli u žalfiju, pa uz staru stazu divljači s njenim obrubom od vrelinom sparušene trave.

„Mora da je onuda otišlo“, rekao je Tobi. „Razglavilo je ono kamenje u prolasku.“

„Možda bi želeo da kažeš svoje mišljenje o tome šta je *to*?“

„Hm, nije malo.“ Da to dokaže, pozvao ju je rukom ka zadivljalom grmu koprivića tik iznad obale. Grane su mu bile sa svih strana ogoljene. Svi malobrojni zaostali plodovi, smežurane narandžaste kuglice planetarijuma, bili su sabijeni uz stablo.

„Vidiš?“

„Nijedno živo stvorenje neće po suši tek ovlašno štrpnuti sa koprivića, Toube.“ Hvatala ju je razdraženost. „Sem Džozī, izgleda. Zar joj nisam rekla da dođe i obere i ostale dok je nisu pretekle ptice?“

Protisnula se da ubere plod i ponudila ga je Tobiju, ali on ga je samo stezao dok kožica nije pukla i mrvičast sok mu potekao između prstiju. Potom je obrisao šaku o nogavicu. Durio se.

„Šta je bilo?“

„Misliš da pričam šarene laže“, rekao je. „Nećeš čak ni da pogledaš oko sebe.“

„Zar ne gledam?“

„Ne kao da stvarno misliš da ćeš nešto naći.“

Uhvatila je nogavice i zagazila u gustiš, praveći se da traga za znakom. Dečaci su ovu padinu još zvali „antilopina staza“ – mada je svaka rečena antilopa odavno otišla odatle, dovoljno se brzo opamativši u pogledu traljavog malog lovačkog zaklona koji je Emet napravio na vrhu klisure u doba kad su tu još bili novopridošli. Sad je padina bila ožeglina ispunjena suvom travom, a uz čitav crveni zid litice peo se oštri zaokret za oštrim zaokretom. Jedini otkucaji srca u okolini mogli su pripadati slučajnoj ptici trkačici koja šiša od žbuna do žbuna. Jedna je i sad bila tu, razume se. Sunula je istog časa kad ju je dotakla Norina senka.

Stajala je u omami među mladim stablima gvođenog drveta, i dalje se pretvarajući. Sunce je bilo ušlo u nju. Gотово čitavog prokletog prepodneva kretala se ne razmišljajući o žeđi. Nešto se čudesno desilo dok je spavala, čim je to izgledalo tako prosto kao disanje. Bila je spora i topla, a sad se i radovala što joj je Tobi odložio polazak u grad. Moći će manje uspaničeno da proceni situaciju. To što Emet kasni tri dana s povratkom iz Kamberlanda s vodom nije preterano neobično. Trebalo bi da stigne najkasnije večeras, a još ima malčice vode u buretu za kišnicu da potraje dotad. A nije neuobičajeno ni da zatekne Robov i Dolanov krevet prazan. Uspeli su da se spakuju po mraku i zapute se u štampariju, kao što često rade, ne budeći je. Čim bude umirila Tobijeve strahove, odjahaće u grad s njihovim ručkom – prevaliće taj dugi put, smireno i bez žurbe. Čak bi, uostalom, mogla biti dovoljno hrabra da svrati u Dismin lokal i uzme odreske od severnog jelena. Da svrati do Harlana, možda, i da vidi da li šerif ima lagan dan.

„Ovde nema ničeg, Toube.“

„Nisi prešla ni deset jardi.“

„Tobi.“ Nije hteo da pogleda u nju. „Kad po tvom računu smem natrag? Čim me ujede zmija? Šta ćeš onda da radiš, sasvim sam, dok su ti braća u gradu?“ Nekako je odlutala u pokušaje da mu izmami osmeh. „Bacićeš mamu preko ramena i ponećeš je uvalom sve do kuće sam-samcit?“

Glas mu je bio razorno tužan. „U redu je, mama. Vрати se, molim te.“

Produžila je. Čičkovi su joj kao slepi putnici brčkali porub. Popela se sve užim puteljkom do prvog oštrog zavijutka, gde je nisko rastinje ležalo spljošteno preko staze. Od stabljike do stabljike jedrio je krupan smeđ skakavac, pretvarajući se u udaljeno šuštanje. Na nekih dvadeset jardi iznad nje, po šipragu su se širili parošci mahovine. Usjajeni od sunca i crveni kao ona mrtva devojka koju su ona i Emet izvukli iz jedne pećine dole u udolini prvog leta tu. Krtu poput drvaca za potpalu. Tamo gde su joj se mišići sasušili, koža joj je bila ukručena i ulegla. Lobanju joj je, nalik kapi, krasio busen narandžaste mahovine, baš poput ove. Nije bilo naznaka kako je tu stigla, mada je Emet napomenuo da je sigurno upuzala da bi se sklonila od pripeke, a nikad nije ispuzala. Ostala je da se ceri sama sebi stotinu godina – ili hiljadu, to nisu bili u stanju da procene.

„Nema ničeg, Toube.“

Pod njom je njen sin na obali opet počeo da se mršti. „Zar ti ne izgleda – ovaj – kao da je *razdvojen*, mama?“

„Ne.“ Posmatrala ga je. „Što bi?“

Malčice je slegao ramenima, ali njegove prave brige konačno su se sada razularile i nije se više mogao pretvarati da je drugačije. Interesovanje za razdvojen papak, kao i svaka druga skorašnja besmislica, moglo je samo opet da ukaže na Džozu, Emetovu šticeenicu i rođaku s natprirodnim moćima.

„Svinjski papci su razdvojeni“, kazala je Nora. „Sećaš se kako izgledaju?“

„Pa i ne bi' baš.“

Nora je digla dva prsta. „Ostavljaju trag kao krila noćnog leptira.“ Zaputila se natrag ka njemu, pa su gledali u crveno blato zajedno. „Nije razdvojen, Toube. Šta god ti Džozii tučila u glavu.“

„Ništa mi ne tuvi.“

„E pa, izvesno i ne doprinosi tvom bogatstvu izražavanja.“

Tokom čitavog povratka duž korita potoka, prazna kofa mu je zvekerala o butinu. Slobodna ruka bila mu je gurnuta u džep, van majčinog dohvata.

PO POVRATKU NA VRH KLISURE, TOBI JE STAO. „GDE su psi, mama?“

Bilo joj je vrućina i zadihala se, i nije znala. Ali njegovo pitanje je konačno isteralo na čistac onaj neobični osećaj odsustva koji ju je podbadao čitavog jutra. Nije bilo posredi samo to što su momci već otišli, niti što ju je Emetovo produženo kašnjenje prisililo da prikupi snage za još jedan tegoban, bezvodan dan. Ne, bilo je tu i nešto drugo, nešto ispod ili oko svega toga, i sad joj je sinulo: psi. Pasa nije bilo – četiri komada, moguće i pet ako je onaj matori zaljubljeni preživio najnovije vragolanje sa kojom već kojoticom što mu je tih dana zavrтела pamet. Njihova galama – tako divlji i nepokorni, oglašavali su se iz svakog kutka farme u svaki čas dana i nagonili Emeta na prazne pretnje da će ih pobiti – bila joj je stalni sadrug i u njenom odsustvu protezala se neka tišina, tako nepregledna da sitna muzika trava nije mogla dorasti da je popuni.

„Sigurno su ih povelili momci“, reče Nora.

„Kuda?“